

● . . Úvod

Žijeme dobu, v ktorej nás, inak prajných a pohostinných Slovákov, akosi premohlo sebecko. Chceme európske dotácie, ale Talianom či Grékom pomáhať nechceme. Chceme lepšie zdravotníctvo a školstvo, ale ak nám pred voľbami pridajú pár eur, volíme znovu tých, ktorí naše školy a nemocnice zanedbali a zasa zanedbajú. Páči sa nám pápež František, ale keď povie, že sa máme podeliť, nepočujeme. Chceli by sme slušné či progresívne Slovensko, ale keď máme prejavíť úctu a rešpekt ku konkurenčnej strane, na duch námestí kvôli svojim percentám zabudneme.

Keď sme sa zriekli citlivosti, ovládol nás strach. Z konkurencie, z budúcnosti, z klímy, z robotov, z utečencov, a nakoniec aj zo seba navzájom. Všimnite si, ako sa mnohí naši konzervatívci boja liberálov a ako sa mnohí naši liberáli obávajú proliferov. A všetci spolu sa zoči voči fašistom obávame povedať, že našich Rómov sa musíme znovu naučiť mať radi. A vlastne - kto ich ešte má rád?

Za jeden z najväčších hriechov od roku 1989 považujem práve narábanie štátu, médií a vlastne väčšiny z nás s rómskou komunitou. Aj preto vydávame túto knihu. Jej autor ukázal, že neexistuje neosobné riešenie rómskeho problému, takže ak si máme navzájom pomôcť, nestačia nám akokoľvek dobre myslené projekty ani eurofondy. Spišský Hrhov je korunný dôkaz, že ak chceme riešiť problém osád, musíme mať nielen dobré nápady, ale aj odvahu k osobnému vzťahu.

Presne toto som cítil, keď som mal Vlada Ledeckého spolu s jeho dcérou Vladimírou v štúdiu Pod lampou. Nehovorili o projektoch, dotáciách a schémach. Hovorili o ľuďoch, vzta-

- • • hoch a dôvere. Práve z nich sa totiž zrodila obec takmer zá-
zračného spolunažívania menšiny s väčšinou.

Neviem, či viete, ale v Spišskom Hrhove je velikánska ve-
rejná tabula so slovom LÁSKA. Naivita? Slniečkárstvo? Lacný
pátos? Nie, len škandál, ktorý vždy všetko mení.

Vlado, je mi ctou, že vydávame Tvoju knihu. Ale ešte oveľa
radšej som, že 30 rokov po Novembri si ty osobne dôkazom,
že pravda a láska sú silnejšie, než lož a nenávisť.

Štefan Hríb

● ● ● Chlopi, zrobme ľudzom lavičky!

Zabudnutá dedina na východe Slovenska. Rok 1999. Sedemsto duší. Polovica rómskych. Obec sa už dvadsať rokov vyludňuje.

Bez plynofikácie, kanalizácie, chodníkov. Vodovod oslávil sto-ročnicu. A čo mladé – zutekalo, a čo staré – nevládalo. Horšie to už byť nemohlo. V dedine zvolili partiu mladých za poslancov a najmladšieho za starostu. Veď čert to ber, aspoň dáka zmena!

Prišlo slávnostné zasadnutie nového zastupiteľstva. Bolo krátke. Skončilo sa, keď bolo prvému treba močiť. Obecný úrad mal len latrínu, zistili sme. Prvé hlasovanie bolo o tom, že sa nám bude lepšie rokovať v krčme. Jednohlasná zhoda. Kráčajúc do krčmy, obzerajúc si dedinu, jeden z nás vykrikoval: „Chlopi, zrobme ľudzom aspoň lavičky, naj nešedza ľem v karčme!“. Rozumej „Heuréka!“

Jano. Vdovec. Nezamestnaný. Staral sa o svoje štyri deti. Vedel urobiť všetko. Len jedno jeho hrubé prsty nevedeli: Upliesť dcéram vrkoče, aké vedela mama. Rozpustené vlasy, rozpustené sny. Najzručnejší chlap v dedine. Bez roboty. Takých bolo niekoľko.

„Obehnime ich! Ja od potoka dole, ty od potoka hore. Nech prídu do krčmy,“ zadal som svoju prvú manažérsku úlohu. Zápisnica z ustanovujúceho zastupiteľstva: Chlapi, zajtra vyrežeme pár lavičiek. Rýchlovka. Kde? U Vlada na dvore. A drevo? Volaj bratovi, robí v lese. A koho ešte voláme? Celú dedinu, veď starosta sľubuje pivo, tak nech nie je na škodu. A ženy tam nebudú? Volajte aj tie, nech navaria halušky. A ozaj, starosta, koľko piva dáš? Dva sudy a požíveň k tomu. Ta to musia byť

- ● • parádne lavičky. Vyrezávané. Jano, vedel by si také? Vedel. Jano, pasujeme ťa za rezbára. Všetko vybavené...

Koniec zápisnice.

Sobota. Ráno ako maľované na robotu. Jano večer v krčme pasovaný za umelca, ukazuje základné grify. Pivo zadarmo pre toho, kto sa zapojí do roboty. Niekto pár minút, iný aj celý deň. Ženy navarili halušky. Veľa halušiek. Ľudia prichádzajú a odchádzajú. Rozprávajú, že také tu ešte nebolo. Každý má nejaký nápad. Samé „starosta, toto by trebalo“. Na dvoch klátoch vyrezávajú Rómovia. Pochopili. Pivo je len za robotu.

Zo strúhania lavičiek sa stala dvojdňová akcia. S hudbou, tancom a spevom. Večer tam bola polovica dediny. Dávno nie lavičky, sochy sú hotové! Vydebatované, kde sa umiestnia. Prvá drobná architektúra v dedine. Zakrátko zakladáme obecný cech rezbárov. Málo nám bolo. Ty vieš robiť so železom, ja s drevom, Mišo robí píšťalky. Nielen rezbári, remeselníci budeme. A volaj aj suseda: opravuje a zberá staré úle, aj medovinu fajnú robí. Berieme. Dvadsať chlapov, akých má každá dedina, zmenilo tú našu. Dodnes sme nevytriezveli. Nie z piva ani domácej. Ale z nadšenia, čo v nás ten večer zanechal. Na budúce vám poviem o Spišskom Hrhove viac. ●

Teraz sa ukáž, krízový manažér!

Dávno. Ako ten čas letí. Bager vykopal obrovskú jamu, do ktorej obecná firma vybetónuje nový vodojem. Na druhý deň prišla veľká búrka a polovicu zanesla blatom. Pohroma.

Bager sa tam viac nedostane. Projektant aj stavbyvedúci navrhli začať odznova na inom mieste. Krútil som hlavou. Kúpiť pozemok. Nové povolenia. Odstaviť vodu v obci. Nemožné. Musí to ísť aj inak. Nič iné neostáva. Urobíme to manuálne.

V tom čase sme zamestnávali v obecnej firme partiu chlapov z osady z vedľajšej dediny. Osada bez vody a elektriny. Chlapi bez hygienických návykov. Ako ich naštartovať. Sám som neveril, že by sme niečo zmožli. Oči to bolí, ale ruky to musia spraviť. Akosi som ich nahovoril. Urobili si drevené lešenie okolo jamy. Po fúriku to ťahali von. Ťažké, mazľavé. Lepilo sa. Dookola po provizórnom lešení. Ako keď pyramídu Egyptania stavali. Ale im do toho celý týždeň nepršalo ako nám. Sizyfovská robota.

Celí boli od blata. Len hnedé oči im svietili. Smrdeli dvojnásobne. A posun minimálny. Po robote ešte štyri kilometre peši domov. Vodič autobusu im nedovolil nastúpiť, aby nepošpinili sedačky. Vzdali to. Prišli za mnou, že toto je priveľa, toto sa nedá. Čo s tým. Teraz sa ukáž, krízový manažér! Poslal som ich domov, nech len nelámu palicu, že ja im ukážem, ako sa to robí. Hovoril som to presvedčivo, ale len malá dušička vo mne.

Ďalší týždeň som v montérkach nastúpil k nim. Na galeje. Vypísal som cieľovú odmenu: Miska guláša a po dve fľašky vodky. Na hlavu. Zmotivoval som aj vodiča autobusu. Prestalo

- ● ● pršať. Bohovia sa zlutovali. Makali sme ako fretky. Predbiehali sme sa. Súťažili, kto utiahne najviac. Povzbudzovali. Fajčiarom nadávali. Polámali sme desať fúrikov a desiatky lopát. Ráno do lesa svorne, nikto nemeškal. Nikto nemaródoval. Silnejší pomáhali slabším. Vždy do západu slnka. Každý večer som bol špinavý a spotený viac ako oni. Manželka ma izolovala. Pracovný odev vždy vyhadzovala. Aj mne to hrozilo. Trvalo nám to týždeň, do soboty. Hotovo. V sobotu poobede bašavel. Vychválil som ich pred ženami. U nich v osade. Zachránili ma. Opili sa rýchlo. Ženy ma stískali. Muži o nič menej. Vôbec mi to nevadilo. Prestali mi smrdieť. Skôr som cítil seba. Zapadol som do kolektívu. Ak prežijete s niekým ťažký týždeň, už ste vo vzťahu. Poznáme sa po mene a vzájomne si prejavujeme úctu. Zmenili sme sa. Oni aj ja. Vzájomne. Máme sa radi. Ó, ako sa snažia nesklamať. Pracujú pre mňa dodnes. Už to bude desať rokov. ●

Taký šikovný a na špeciálnej škole!

Roky dozadu. Zastavil som sa v materskej škole a našiel tam učiteľku plakať. Myslel som, že jej zomrel niekto blízky. Chcela povedať, čo sa stalo, ale ťažko zo seba dostávala slová.

Zajakávala sa. Plač ju niekoľkokrát zradil. „Taký šikovný chlapec a oni ho dali na špeciálnu školu.“ Vybierali sa slová na vetu a slzy na povodeň. To bolo prvýkrát, keď som sa dozvedel, aký špinavý biznis je diagnostika detí na Slovensku.

Naša prvá rómska vysokoškoláčka, dnes fyzioterapeutka, spomína: „Do škôlky som nechodila, ale mama sa chodila pýtať, čo ma treba naučiť a venovala sa mi doma. Prvého septembra som prišla do školy ako všetky deti. Nás Rómov postavili do radu. Do jedného radu tých, čo chodili do materskej školy, a do druhého radu nás ostatných. Spísali si naše mená a oznámili našim mamám, že nastupujeme na špeciálnu školu. Moja mama sa na druhý deň išla hádať za riaditeľom. Vyhádala si, že ostanem na základke, ale ostatní kamaráti skončili v špeciálnej.“

Začal som zisťovať a snoriť. Dieťa sa diagnostikuje len raz. Pred nástupom do školy. To je jeho definitívny status. Na celý život. Diagnostické centrum naplňalo špeciálnu školu. A to za každú cenu. Na jednu učiteľku potrebovali nazbierať aspoň sedem žiakov, aby sa otvorila trieda, inak musia prepúšťať. A oni tie deti našli. Na každú učiteľku. Zostal som v šoku. Poznal som rómskych rodičov v Hrhove. Mnohí so mnou vychodili základnú školu bez problémov, prečo by to nezvládli ich deti?

Po dohode s riaditeľom školy sme začali vozit' rómske deti na diagnostiku do iného okresu. Prvý rok sme to zvládli. Všetky deti nastúpili na základku.

Ďalší rok nabehli do susednej osady pedagógovia špeciálnej školy. Do našej obce sa neodvážili. Ale do iných, z ktorých deti chodili na našu školu. Za teplákové súpravy pre deti ich dostali do spriazneného diagnostického centra a tam ich zručnosti posúdili podľa svojho gusta. Nemohli sme sa prizerieť.

Nahovoril som psychologičku, aby si v našej obci otvorila súkromné centrum pedagogicko-psychologického poradenstva. Od prvého dňa bol o služby nášho centra záujem, obrovský záujem. Vznikla konkurencia, a tak na povrch vyplávalo aj množstvo pochybení a nedostatkov v iných obciach. V priebehu roka nás oslovilo množstvo obcí, miest a škôl. A čo som si musel vypočúť smutných príbehov o tejto činnosti! Tento problém nám na Slovensku dokonca pomáhala riešiť Svetová banka. Pár dni strávili aj u nás. Experti mali rovnaké názory. Ale tam v Bratislave to nikto ešte pár rokov neriešil. Dnes už je to vraj prísne sledované. Ale tá generácia detí, ktoré skončili špeciálnu školu, tu bude ešte dlho. Zbytočne.

Nepoznám nikoho, kto skončil špeciálnu školu a vie čítať a písať. Keď ich spoznávam bližšie a rozprávam sa s nimi o živote či len tak žartujeme, nikdy nemám pocit, že patria do iného mentálneho sveta. Ivan patrí medzi nich. Naučili sme ho robiť strechy. Vie urobiť komplet krov. Musí pri tom zvládnuť Pytagorovu vetu. Zvládne. Chodí na fušky. Stále má čo robiť. Ďalšieho sme naučili robiť vodovod z plastu. Už si kúpil aj vlastnú zväračku. Aj doma v osade majstruje. Naozaj chceme, aby bol aj ďalší a ďalší? Malo by nám na tom záležať. V poslednom čase nemám ten pocit. Naši vládni politici hovoria presný opak. ●

Keď bola u nás hyperaktívna Dorotka

Každý človek, ktorého stretnete, môže priniesť do vášho života nové pohľady, nové podnety. Len treba vedieť počúvať a ponoriť sa do sveta, ktorý síce nie je váš, ale je tu a otvára sa vám.

Je už na každom z nás, či dovolíme, aby nové podnety zasiahli aj náš svet.

Ľudia často za mnou prichádzajú s vlastným pohľadom na svet. Keď má niekto opačný názor, keď mi oponuje, vždy mi napadne: „Jéjdanenky –tak sa má na to pozerieť, to mi nena-padlo!“ Prieči sa mi to v hlave, ale po krátkom súboji si v duchu akoby oblečiem jeho kabát. A pod ním objavím všetky jeho traumy, radosti, zrady aj odpustenia. Vyberiem sa v jeho šľapajach objavovať jeho životný príbeh. Keď sa tak ponorím do iného sveta, vidím, že aj iné sny môžu byť zaujímavé (hoci nie sú moje). Lahšie pochopím aj iný pohľad. Opačný názor nie je zlý, je len rozdielny. Fajne, keď sme odlišní a ešte fajnejšie, keď sa vytvoria podmienky, aby tá rozmanitosť obohacovala. Preplietala a miešala farby pestrých svetov. Také spoločenstvo, čo zatajeným dychom počúva svetáka a len ochká, jojká, jujká a udivuje sa. A teší sa, že príbehy sa ešte neskončili.

Takým svetákom, čo prišiel k nám žiť na pár mesiacov, bola Dorotka Nvotová. Jej príchodu k nám predchádzala jej výzva na sociálnej sieti, že hľadá ubytovanie a prácu pre priateľa Johnnyho. Tak som som si povedal, že sa jej ozvem. Hyperaktívna Dorotka sa prísťahovala do našej dediny a začala nás aktivovať. Prenajali sme jej byt a jej anglického priateľa sme zamestnali v škole. Johnny kosil školský dvor a hneď pokazil školníkovu pohodovú normu. Asistoval v škole ako lektor

- ● ● anglického jazyka. Deti ho zbožňovali, ale pokecali si len v jeho rodnom jazyku. O to viac sa snažili.

Dorotka vedela robiť naraz tisíc vecí. Začala organizovať rómsku *Superstar*. Ja som, dva kroky za ňou, riešil nepredvídané a často aj nepredvídateľné situácie, ktoré vznikali mimo plánu. Jej plán bol určite odvodený od nášho slova „plano”, lebo som po nej riešil a doladovoval skoro všetko.

Z pôvodného zámeru detskej rómskej *Superstar* na našej škole vznikla za pár týždňov celoslovenská *Rómska superstar* so stovkami účastníkov, hviezdnu porotou, perfektným finálovým večerom, plným amfiteátrom... Interpreti predvádzali šou, pri ktorej mráz behal po chrbte.

Neveriacky som krútil hlavou a žasol, že ako všetko extrémne hladko prebehlo. Akcia postavená na dobrovoľníkoch, bez grantov, stála pár eur podarovaných miestnymi chlapcami v krčme. A z tých niekoľko tisíc Rómov, čo sa na akcii premlelo, nikto nespôsobil ani najmenšiu nepríjemnosť. Zázrak?! Náhoda?! Boží zásah...?! Netuším.

Dorotka po pol roku odišla. Priamo do Káthmandu, aby sa po sezóne vrátila naspäť a znásobila svoje aktivity. Nostalgicky spomínam na tých pár mesiacov s ňou. Stihla otvoriť a prevádzkovať čajovňu U Dorotky. Objavila v dedine kravy jersey so super lahodnou smotanou a pár babičiek v dedine k tomu naučila piecť anglické koláče. Ponúkala ich vo svojej čajovni. Mama ich stále pečie. Dorkine koláče. Len pri veľkých sviatkoch.

Zorganizovala najväčšiu akciu, aká u nás kedy bola. Dva ročníky rómskej súťaže. Víťazi, v tom čase hanblivé deti, dnes už profesionálne hviezdy ako Anička Oláhová či malý saxofonista Patrik Žiga. Dnes už majú za sebou veľké televízne vy-

stúpenia a tisíce pozretých videí. Svojím počinom im iste pomohla. Ale nám dedinčanom rovnako. Pomohla otvoriť oči tolerance, inakosti, znášateľnosti a otvorenosti. Zmiešala trošku svoj svet s tým naším. A svety, keď sa zmiešajú, sú ešte krajšie, farebnejšie.

Nechcem tým nič povedať, len... PAMODAJ ŠŤASTIA, DOROTKA... ●

● ● ● Zdedil som kolegyňu, všetci sa jej báli

Ako nový starosta som zdedil kolegyňu. Jej curriculum vitae sa dalo napísať jednou vetou: celoživotná služba obci. Celá dedina ju s rešpektom obchádzala. Pevná ruka. Vojenský prístup.

Cítil som sa pri nej v bezpečí. Nikoho ku mne nepustila. Pracovala od pondelka do stredy. Tie tri dni nikto nechodil. Harmónia pokoja. V štvrtok a piatok prišli zástupy.

Priestory pôvodného obecného úradu sme spoločne po pár mesiacoch opustili. Nepatrili do nášho storočia. Alebo som tam jednoducho nepasoval ja. Obecný úrad som presťahoval do klubu mladých v kultúrnom dome. Klub mladých nespĺňal kritériá. Svoje si už odžil. Zariadený jednou zasvinenou posteľou. A tie steny, hotová monografia posledných dvadsiatich rokov života obce. História sa zažrala do omietky.

Z klubovne sme urobili dve dlhé a úzke kancelárie. A tak vznikol nový obecný úrad, kde som nastáhoval aj zdedenú kolegyňu. Ľudia sa jej báli ako čert kríža. Štyri roky som sa z nej pokúšal urobiť demokratku. Ak nebudem k sebe prísny, možno by sa dali vymenovať malé úspechy, no nebol to veľmi badateľný posun. Robil som, čo som mohol, no roky socializmu nezmažeš. Presne poznala svoje zodpovednosti a úspešne sa ubránila každej ďalšej.

Miestny rozhlas, vtedy náš jediný komunikačný nástroj, bol vybavený jedinou vinylovou platňou. Jediná pesnička – *V richtárovej studni bystrá voda šumí*. Hrala aj vtedy, keď nás postihli búrky a povodne. Krízový štáb a požiarnici boli zvolávaní rozhlasom a bystrá voda šumela celou dedinou. Dožadoval som sa zmeny. Pýtal som dačo modernejšie. Kúpila plat-

ňu od Elánu a dookola púšťala pieseň *Kaskadér*. Nebral som to osobne, aj keď v tom možno nejaká paralela v jej pohľade na mňa bola.

Keď po celoživotnej službe v obci odchádzala do dôchodku, dostala kráľovskú odmenu. Keď som jej to oznámil, vybehla z kancelárie neuveriteľnou rýchlosťou, no na prahu sa potkla. Nasledovalo salto s kotúľom a tvrdý dopad. Budova sa otriasla v základoch. Zlakol som sa. Rozbehol som sa k nej. Ležala tam nehybne, šaty zošuchnuté na krku. Keď som jej pomáhal vstať zo zeme, vbehol náš kňaz. To nevysvetlíš. Tak som nič nevysvetľoval.

Aj z tohto úradu som sa po istom čase presťahoval. Provizórne priestory klubovne sa nedali rozťahovať a rozrastajúce sa aktivity si vyžadovali viac priestoru. Postavili sme v obci úplne novú budovu v samom srdci dediny. Bol to tak trochu kaskadérsky projekt. Aby tam vyrástla budova obecného úradu, za obeť musela padnúť v dedine obľúbená krčma.

Nový obecný úrad úspešne slúži už niekoľko rokov. Tucet kompetentných kolegyň, ktoré sú usmiate a komunikatívne. Každý, kto príde s podnetom či projektom, dostane kávu a úsmev zadarmo. Miestnemu rozhlasu úspešne konkurujú: náš občasník, webové stránky, sociálne siete či hromadné ešemesky.

Dvere pre občanov sú otvorené každý deň. Ak môžeme pomôcť, tak to treba urobiť. Ak nie, tak aspoň poradiť. Skutočne úprimný záujem o každého, kto príde, a ochota hľadať riešenia aj v ťažkých situáciách nás všetkých spája a obohacuje. Každý by mal odchádzať s pocitom spolupatričnosti, dôvery, lebo to prospieva komunite, obci. ●

● ● ● Ukážem vám, kde je medík

O nezabudnuteľný zážitok s včelami sa postaral jeden dedo. V jeden deň, keď sme sa s kamarátmi naháňali v parku, prišiel dedo k nám, a pýtal sa, či chceme ochutnať čerstvý medík.

No kto by nechcel. Predstava sladkej pochúťky otupila našu chlapčenskú nedôverčivosť, aj keď nám to na malú chvíľku bolo podozrivé. Dedo mal medzi dospelákmi povest miestneho podivína. No dospeláci mali vždy inú mierku na určovanie podivínov ako deti.

„Chlapci, ja vám ukážem, kde je medík, a potom sa spolu podelíme.“ Pozreli sme sa na seba a súhlasili.

„Tamtá lipa má tak dva metre nad zemou diery. Tam sú včely a majú med. Zoberte paličku, takú metrovú. Strčte do diery a točte. Točte a na konci budete mať veľa medu.“

„A nepoštípu nás?“

„Aha, podstatnú vec som vám nepovedal. Musíte točiť v smere hodinových ručičiek.“

Tak sme v trojke nabehli po sladkú odmenu. Jožko sa postavil k stromu. Ja som dal stupáka a Miro vyliezol na plecia. Strčil palicu do diery a točil. Netrvalo dlho a došlo nám, že dnes si oblizovať prsty nebudeme. Neboli to včely. Osy nás podoháňali po celom parku. A dedo! Dedo sa chytal za brucho. Bol to starý beťárisko. Trielili sme ako diví. Netušil som, že mám také zrýchlenie.

Ešteže ma tento zážitok neodradil. Teraz včelárim. So susedom, poctivo, od absolvovania včelárskej školy až po našu veľkú včelnicu. Prvé pravidlo pri práci so včelami, ktoré som si musel osvojiť, a nebolo to také jednoduché, bolo spomaľ.

Musíte spomaliť, ak sa chcete vyhnúť žihadlám. Až tak, že pomaličky položíte dľaň na plást plný včiel. Cítite, ako pod rukou chodia. Cítite na dlani včelie pohladenie. Zrazu ste súčasťou tohto fascinujúceho spoločenstva. Spoločenstva, ktoré funguje podľa presných pravidiel milióny rokov.

Včelárenie je super robota. Nik sa vás neodvážia rušiť. Chránia vás a spomalia váš rýchly svet. Začnete pozorovať počasie, sledovať, čo kvitne, predvídať silu včelstva na týždne dopredu.

Vrátim sa do parku, kde sa to všetko začalo. Doniesli sme do parku včely. Chlapi od nás postavili obecný včelín a umiestnili sme ho tam. Nadrozmerná kópia včelieho úľa, ktorý v sebe ukrýva niekoľko včelstiev. Krásny. Deti zo školy ho pomalovali ornamentmi a chodia včielky pozorovať. Aj detičky zo škôlky, aj ich učiteľky sa už osmelili. V dedine sme zorganizovali obecný včelársky kurz. Každoročne ho absolvuje tucet záujemcov. Niektorí účastníci kurzu už začali včeláriť.

Kto pochopí včely, zmení sa jeho vzťah k prírode. O to nám ide. Snažíme sa, aby boli ľudia bližšie k prírode. Prírodzene chránili kvety, stromy, všetko živé. Včelstvo je inšpiratívne. Harmóniou, spoluprácou a najmä nezištnou prácou pre spoločenstvo. A je tu ešte tvrdenie Alberta Einsteina: „Keď zahynie posledná včela, behom štyroch rokov zahynie aj ľudstvo.“ Ja si dovoľím doplniť jeho tvrdenie o to, že každý včelár zvyšuje šancu ľudstva na prežitie. A občas spomaliť pomôže, aj keď nevčelárite. ●

● ● ● UŽ ani Rómovia nie sú, čo bývali

Najväčší trest, ktorý udeľuje rómska komunita, je vylúčenie. Zuzana, žena z tejto komunity, sa nevedela vpratať do kože. Preto musela odísť preč.

Po roku sa však vrátila a porodila dieťa v neďalekej nemocnici. Po dvoch dňoch z nej ušla a išla sa opäť flákať. Malú Veroniku, svoje dvojdnové dieťa, tam nechala. Rodina sa za Zuzanu hanbila. Bolo jej jasné, že sa k svojmu dieťaťu nevráti a dieťa skončí v detskom domove. Napriek tomu išli malú Veroniku do nemocnice pozrieť.

Ako mi neskôr povedala Mária, jej terajšia náhradná mamka: „Tak mi buchla do šerca, keď na mne kukla a lapila me za palec. Už som znala, že je moja, že nemôžem ju tam nechac.“ Jednoducho si zobrala dievčatko z nemocnice domov a začala sa oň starať. Mária, sesternica z druhého kolena. Papierovo to neriešila nijako. Tvárila sa, že dieťa vychováva jej matka a tak to nikto neriešil. Matka síce nežila v obci, ale poctivo si raz do mesiaca prišla po podporu a ďalšie dávky. Peniaze zobrala za seba aj za dieťa a zmizla. Márii, ktorá sa príkladne starala o jej dieťaťko, nedala nič.

Máriu sme jedného dňa zamestnali v obecnej firme. V pohode zvládla mužskú aj ženskú robotu. Najradšej pomáhala pri miešačke. Za prvú výplatu kúpila stavebný materiál z jednej búračky a začala si stavať dom. Všetko sama. Izbičku a kuchynku. Aby mali s malou kde bývať. Za rok si skromný príbytok sama postavila a presťahovala sa doň aj s Veronikou. Jedno dievča – Janka, ktorej sa skončil pobyt v miestnom reedukačnom domove, sa k nim prisťahovalo. Janka nemala ku

komu ísť. Spolu s Máriou teda vychovávali dievčatko. Samy si museli veľa odriekať, len aby Veronike nič nechýbalo. Až keď Veronika mala nastúpiť do školy, vyšlo na povrch, ako to s malou Veronikou v skutočnosti je.

Neveril som vlastným ušiam. Podarilo sa nám presmerovať sociálne dávky na dieťa, ako aj celé opatrovníctvo na Máriu. Spoznal som aj Veroniku. Prekvapilo ma, ako pekne po slovensky Veronika hovorí. Vidno, akú nadštandardnú starostlivosť dostala. Učila sa na samé jednotky. Moje mamy, tak ich volá. Mária a Janka.

Domček vyzeral biedne, nedal sa poriadne vyhriať. Pec mala už najlepšie roky za sebou. Dohodli sme pomoc s Vilom Rozborilom cez reláciu, ktorú moderoval. Zaplatil zateplenie domčeka, novú fasádu a výmenu okien. Opravili sa omietky a podlahy. Obecná firma zrealizovala rekonštrukciu v rekordnom čase. Neskôr si Mária a Janka z výplat našetrili na malú kúpeľňu. Zaviedli si vodu a elektriku.

Domček stále svieti zvonku aj zvnútra. Už to bude päť rokov. Malá Veronika je v puberte. Výsledky v škole stále odzrkadľujú obetavú starostlivosť, ktorej sa jej dostáva. Chce študovať právo a byť sudkyňa. Veronikin príbeh chytil za srdce veľa ľudí. Ale našiel sa len jeden anjel menom Natália. Niekoľko rokov prispieva na pomôcky a aktivity v škole, len aby Veronika mala rovnaké podmienky ako obyčajné deti. Pomáha to.

Trošku ma vždy zamrzí, ako mi celá komunita dáva najavo, prečo som aj im nevybavil opravu domu u Vila. Zadarmo. Už ani Rómovia nie sú, čo bývali. Už im tak nezáleží navzájom na sebe. Na pomoci najslabším. Na komunite. Stratili spolupatričnosť. „Pogadzovali“ sa. Učia sa rýchlo. A majú od koho. ●

● ● ● Nenormálnosť u nás letí

Pred niekoľkými rokmi škola v našej obci prichádzala o žiakov a upadala kvalita jej vzdelávania. Stále som počúval, ako sa nič nedá, lebo nie sú peniaze.

A peniaze nie sú ani na kvalitných učiteľov, ani na opravu už zdevastovaných budov. Nie je cesta z tohto začarovaného kruhu. Nie sú žiaci, nie sú peniaze. Nie sú peniaze, nebude rekonštrukcia budov, do škaredých priestorov ani noví učitelia neprídu a ak nebudeme učiť atraktívne jazyky, nebudú žiaci a dookola. Čoho bolo v našej škole dostatok, to bola neochota hľadať riešenia a zmeniť nelichotivú situáciu.

Do základnej školy prišiel nový riaditeľ. Táto jedna-jediná zmena a dnes je už všetko ináč. Školu zmenil zvonku aj zvnútra. Zmenil nielen priestory, ale aj postoj ľudí. Zvýšil počet žiakov. No a čo je veľmi dôležité, novému riaditeľovi sa podarilo motivovať učiteľov, aby sami boli spolutvorcami zmeny, ktorú on naštartoval. Mňa stále pri návšteve školy prekvapuje skutočnosť, že pozná a oslovuje každého žiaka školy po mene. Pritom v škole je vyše tristo žiakov. Zvládol úspešne aj výstavbu jednej z najnáročnejších stavieb. Most medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi.

Aktivity školy sú skutočne obdivuhodné. Napríklad už tretí rok v letných mesiacoch škola organizuje zážitkové výlety pre deti z iných škôl. Príde autobus detí, vyberú si aktivity, ktoré ich upútajú a miestni animátori sa pustia do práce. Melú múku, pečú chlieb, každý z vlastnoručne pripraveného cesta. Doja kozičky, ovečky. Pozrú si daniele chované v zvernici a odvažnejší idú aj k včelám. Vyrobia si vlastné sviečky z vosku,

píšťalky z bazy. Zoznámia sa s výrobou syra priamo u baču. Škola má vlastnú bylinkovú záhradu s viac ako stovkou bylín. Z čerstvých bylín si robia deti čaj v čajovom bare. Pozrú si domčeky chrobákov, slimákov či vodných živočíchov. V školskom rybníku v krištáľovočistej vode pozorujú pstruhy. Alebo idú na kúpalisko s teplou vodou. Do vírivky sa natlačia aj dva tucty detí, náš rekord. V ponuke máme rôzne štvorkolesové vozidlá. Obrovský park je centrom športových aktivít. Neobarokový kaštieľ láka na prehliadku.

K povinným zážitkom patrí fotenie pri Láske, trojmetrovej mozaike. Fotogenické sú aj miestne drevorezby, aj kovaní muzikanti v centre obce. Aktivít je toľko, že deti si dopredu musia vybrať, čo chcú vidieť či zažiť, nech sa program naaranžuje tak, aby sa všetko počas dňa dalo stihnúť. Mňa teší, že tento rok celú organizáciu projektu vzala za svoju miestna neziskovka. Paráda. A náš kreatívny riaditeľ môže tvoriť nové projekty.

Ak k nám príde návšteva a zisťujú, ako sa to dá tak rozbehnúť, vždy hovorí, že: „Spišský Hrhov nie je normálna obec.“ (Uráža nás?!) A asi preto ani on nie je normálny riaditeľ. A s normálnou školou by tu neuspel. Nenormálnosť prsto u nás letí. Mladí hovoria, že byť IN rovná sa úspech. Ja hovorím, že byť INÝ je dôležitý predpoklad úspechu.

Každá aktivita pomáha rozbiehať ďalšiu. Nie pocit, ale skúsenosť, že sa to dá, je motorom pre ďalšie projekty a inšpiráciou pre ďalších odvážlivcov byť iný. Nie je potrebné mať v obci stovky aktívnych ľudí. Stačí tucet samostatných rozbehnutých jedincov, ktorým nekladíme prekážky pri realizácii ich projektov. To stačí. ●

● ● ● Počúvajte, páni z Bratislavy!

Absolvoval som cestu do Bratislavy na stretnutie, na ktorom sa mali zúčastniť aj vládni predstavitelia. Šiel som bez prestávky, nemôžem si predsa dovoliť meškať. Žiadna káva ani iné potreby. Len aby som prišiel načas!

Páni trištvрте hodinky meškali. Ale ospravedlnili sa, uviazli v kolóne na moste v Bratislave. Vraj tie kolóny sú na tom mieste štandard. Vysvetlili, aké kroky robia, aby tento problém, teda dopravné zápchy, zmiernili či odstránili. Česť ich úprimnému snaženiu! Denne upchatý Prešov ani iné lokality neboli spomenuté. Aj keď sme sa tam zišli z celého Slovenska. Bližšia košela ako kabát. Pochopiteľne. Na východe nás trápia aj iné problémy ako v západnej časti republiky. Keď budeme ticho, prioritou sa nikdy nestanú. Tak začnem ja.

Páni, pripomínam: platy sú tu nízke. Pracovných príležitostí málo. Pošta je každý mesiac na štyri dni zablokovaná, lebo sa vyplácajú dávky. U lekára od rána plná čakáreň chorých. Boli časy, keď som sa objednal, zaplatil. Teraz tu tvrdnem hodiny. V každej osade je úžerník. Lahko ho spoznáte. Má nový veľký dom aj iné vymoženosti. Každý mesiac sprevádza Rómov na poštu. Systém, aby sa aj Rómom oplátilo pracovať, by vyriešil hneď niekoľko problémov. Prestaňte podmienkami, ktoré vytvárate, odsávať kvalitných, vzdelaných ľudí z regiónov. Na týždňovky chodia deti, bratia, otcovia. Štvrť dediny odišlo natrvalo.

Podporte investorov aj na východe. Môže to byť aj automobilka. V západnom regióne ich je neúrekom. A vraj nemá kto v nich pracovať. Nebojte sa mojich Rómov. Sú zaučení a vy-

cvičení. Jednotky. Najradšej však pracujú doma. Stavajte u nás diaľnice a rýchlostné cesty za rovnakých podmienok, ako ste to 20 rokov podporovali na západe. Znižujte regionálne rozdiely naozaj, nie naoko, ale v praxi, reálne, viditeľne. Nech to cítiť! Nebojte sa k nám chodiť. Navštevujte nás častejšie. Už ani pred voľbami sa vám nechce. Počúvajte, čo nás trápi. Prevezte sa preplneným autobusom. Postavte sa do radu na úrade práce. Viete, že do nemocnice si treba doniesť všetko? Pomaly už aj svoju sestričku. Ťažko je rodičom zaplatiť internát, výlet či školu v prírode. Roľnícke družstvá už nikoho nezamestnávajú. Tak jedného traktoristu. Zvieratá sa im nechce chovať. Len sejú, kosia a berú dotácie. Všade rastie burina, volajú to agroenvironmentálne hospodárenie.

Rád by som vás zoznámil s poctivým nájomníkom obecného bytu, čo sa prišiel ospravedlniť, že mu nevyšlo na nájom a bude pár týždňov meškať s platbou. Žije z ruky do úst, autom si dovoľí ísť párkrát do roka. Prišla mu pokuta, lebo zmeškal STK a emisnú kontrolu. Nie každé omeškanie je zadarmo a stačí sa ospravedlniť, aj keď sú na to objektívne dôvody. Štát chce od neho polovicu mesačného príjmu. Príďte si ho vypočúť. Za peniaze – dane, ktoré platí, by tiež mal dostať hodnotu.

Hodnota za peniaze. Koncept je skutočne skvelý, len ho aplikovať do praxe, aby to aj bežný smrteľník pocítil. Mala by to byť hodnota pre všetkých. Ja neviem, ako mu pomôcť. My starostovia sme však prví na rane. My si to zvyčajne zlízneme aj za vás. Znesieme veľa. Za tie roky ste nás vycvičili. A nás volia ľudia skutočne iba za hodnoty, ktoré pre nich vytvárame. ●

● ● ● Starosta, kúp nám to čerpadlo!

Za siedmimi horami a siedmimi dolinami, kde žili ľudia rýchlo a chceli mať všetko a hneď, sedeli okolo okrúhleho stola starosta a poslanci.

Vtom zaškrípali a s rachotom sa rozvalili dvere a na zasadnutie obecného zastupiteľstva dorazili hasičky. Bojovo naladené. Na dedine sú požiarnici hlavná politická sila. A hasičky najsilnejšia mienkotvorná zbraň v srdci tohto združenia ničiaceho oheň. Okamžite, ale okamžite potrebujú nové benzínové čerpadlo!

Na okresnom prebore sa zase nepresadili a hlavnou príčinou je chýbajúca silná striekačka. „Starosta, kúp nám to čerpadlo, nech to poslanci odhlasujú, teraz hneď! Dajte nám na to peniaze. Reprezentujeme predsa našu obec.“ Privítal som ich: „Upokojte sa dievčatá, veď nehorí. Fajn. Som za, kúpime. Ak je to pre vás to najdôležitejšie, striekačku budete mať. Peniaze, ktoré máme k dispozícii, sú dane našich občanov, teda sú aj vaše. Preto pri prerozdelení musíme brať do úvahy vaše požiadavky. Tých pár tisíc musíme na to nájsť.“

Začali sme spolu hľadať. Zvažovali sme, že zrušíme realizáciu detského ihriska v škôlke. Takmer každá z nich tam má svoje deti. Vedel som to. To sa im nepozdávalo. Alebo v škole nebudeme meniť umelú trávu na ihrisku, vysvetlite to vy riaditeľovi. Hmmm? Ani to sa im nepáčilo. Čo tak prestať doplácať dôchodcom na obedy? Mimochodom, sú to naši aj vaši rodičia, dedkovia a babičky. Zamietnuté. Alebo zvýšime dane? Na rodinu to bude takých desať eur.

Podujal som sa, že to napíšem do obecného časopisu. Ani tento návrh neprešiel. Naše hasičky sú rozumné dievčatá a že-

ny, a tak usúdili, že radšej počkajú. Všetky sa na tom zhodli. Pochopili, že pri rozmyšľaní o tom, do čoho investovať zdroje obce, treba vybrať to najdôležitejšie. A čo to je? Naše deti, ich vzdelanie, naši blízki, mamy a otcovia, zdravie...

Teraz sa presuňme na národnú úroveň. Tam to musí rovnako fungovať. Sadnú si naši ministri a zhodnú sa na tom, čo je najdôležitejšie, najefektívnejšie, čo sú priority. Posúdia, čo je zbytočné a tak zistia, o koľko možno znížiť ľuďom dane. Premiér, rovnako ako starosta, ich stále upozorňuje: „Peniaze nie sú naše, sú to dane našich občanov. S delením sa miernite a opatrne narábajte.“ Tak ako u nás na dedine, aj tu musia dobrovoľní hasiči počkať. Žiadne autá, striekačky, žiadne zbytočnosti.

Nič také ani v štátnom rozpočte. Najdôležitejšie sú priority. A tie sú jasné: vzdelanie našich detí, zabezpečenie perfektných služieb našim dôchodcom. Zdravotníctvo, aby nemocnice boli ešte na vyššej úrovni, aby o pacientov bolo postarané. Na ošetrovanie či na operáciu sa nečaká. Dostatok lekárov, liekov, zdravá populácia, kvalitné zariadenia, efektívne nakúpené CT či iné prístroje. Minister financií už niekoľkokrát vážnym hlasom zopakoval: „Delíme peniaze daňových poplatníkov. Tak opatrne, chlapci!“ A keďže narábajú so zdrojmi opatrne a šetrne, peniažky aj zvýšia – no a to, čo zostane, o to znížia dane. Všetkým tým, čo prispeli do spoločnej pokladnice.

A zazvonil zvonec a rozprávka je koniec. ●